

Nr 25

Utlåtande i anledning av väckta motioner om viss ändring i 9 kap. 2 § jorddelningslagen.

Tredje lagutskottet har behandlat två inom riksdagen väckta, till lagutskott hänvisade motioner, nämligen nr 363 i första kammaren av *herr Larsson, Nils Theodor*, och *herr Johansson, Theodor*, samt nr 445 i andra kammaren av herrar *Ericsson* i Näs och *Jansson* i Aspeboda.

I motionerna, som är likalydande, hemställes »att riksdagen måtte besluta att hos Kungl. Maj:t anhålla om skyndsamt utredning och förslag om sådan ändring i jorddelningslagens 9 kap. 2 § första stycket, att delningsgrunden vid laga skifte å förut storskiftad by må utgöra innehavet på marken vid tiden för ansökningen om laga skiftet».

Beträffande de skäl motionärerna anfört till stöd för sitt yrkande får utskottet, i den mån redogörelse därför icke lämnas i det följande, hänvisa till motionerna.

Utskottet har i den ordning § 46 riksdagsordningen föreskriver inhämtat yttranden över motionerna från lantmäteristyrelsen, länsstyrelserna i Kalmar län och Kopparbergs län samt 1954 års fastighetsbildningskommitté.

Gällande bestämmelser

I 9 kap. lagen den 18 juni 1926 om delning av jord å landet meddelas föreskrifter om delningsgrunden vid laga skifte, d. v. s. den princip efter vilken storleken av varje delägars andel bestämmes vid skiftet. 1 § i kapitlet innehåller regler om delningsgrunden i de fall, då skifteslaget ej tidigare varit skiftat. I 2 §, beträffande vilken motionärerna yrkar ändring, finns bestämmelser om delningsgrunden vid laga skifte å jord, som redan tidigare undergått någon form av jorddelning, t. ex. storskifte. Här om stadgas, att innehavet enligt den tidigare delningen skall utgöra delningsgrund vid ett laga skifte. Detta innebär, att delägarna i princip erhåller tilldelning av mark enligt samma andelstal som tillämpats vid den tidigare delningen.

Yttrandena

Av remissinstanserna yttrar sig länsstyrelsen i Kalmar län i tillstyrkande riktning. I övriga yttranden däremot avstyrks motionsyrkandet.

Länsstyrelsen i Kalmar län åberopar som eget yttrande ett av överlant-

mätaren i länet avgivet utlåtande i ärendet, vari överlantmätaren framhåller som synnerligen angeläget att den i motionerna åsyftade lagändringen snarast kommer till stånd.

I överlantmätarens utlåtande anföres i övrigt bl. a. följande.

De flesta storskiften ha verkställts under senare hälften av 1700-talet och de två första årtiondena av 1800-talet. Mätnings- och karteringsnoggrannheten var på den tiden avsevärt lägre än vad den är nu. Det kan därför vålla betydande svårigheter att riktigt överföra en på en storskifteskarta redovisad gräns till en nyupprättad karta. Befinnes den på marken nu hävdade gränsen ej sammanfalla med gränsen, sådan den kan inpassas från storskifteskartan, så uppstår alltid frågan om avvikelser beror på mindre noggrann utstakning vid storskiftet eller på åtgöranden som delägarna själva vidtagit efter storskiftet. Full bevisning för den ena eller den andra av dessa två möjligheter lär oftast inte stå att få. Föreligger utstakningsfel, så får den på marken hävdade sträckningen sanktion på grund av bestämmelserna i 1930 års lag om äldre ägo gränser. I annat fall blir det nödvändigt att frångå brukningshävden till förmån för hävden enligt storskiftet, då det gäller att bestämma ägo kravet vid en omdelning.

Vid jämförelse mellan brukningshävden och innehavet för fastigheterna i en by, sådant det skulle vara enligt vederbörlig storskiftesförrättning, finner man ofta så stora skiljaktigheter att de icke kunna rubriceras som mätnings- eller utstakningsfel och inte heller kunna förklaras som under tidernas lopp uppkomna oavsiktliga jämkningar. Man måste då som orsak förutsätta avsiktliga åtgärder av delägarna i byn, ehuru dessa åtgärder icke blivit redovisade vid någon känd förrättning. Endast sällan torde någon inom skifteslaget nu levande delägare kunna lämna upplysning om när sådana ändringar genomförts. Detta talar för att de i regel ligga mycket långt tillbaka i tiden. Ofta torde man ha anledning förmoda, att de förskriva sig till tiden närmast efter storskiftets slutförande.

Förklaringen till sådana urgamla jämkningar kan ligga däri, att delägarna, efter det lantmätaren för dem utvisat vars och ens ägo lott vid storskiftet, ägde jämkningsrätt. D. v. s. de ägde att sinsemellan komma överens om t. ex. byten av hela skiften eller om ändring på visst sätt av en utvisad gräns. Denna rätt synes tämligen ofta ha utnyttjats. Där den företogs före förrättningens avslutande har gjorts en anteckning därom till protokollet ofta på undanskynd plats så att den lätt förbises. En sålunda protokollförd jämkning är givetvis att betrakta som en förrättningsåtgärd, som vunnit laga kraft eller fastställts med förrättningen.

Mycket synes emellertid tala för att sådana jämkningar kunna ha överenskommit mellan delägare även efter det lantmätaren lämnat förrättningsplatsen. Jämkningarna ha då icke blivit protokollförda. För att bryta motståndet mot storskiftena föreskrev flertalet storskiftesförfattningar att lantmätaren skulle ta stor hänsyn till böndernas önskemål i fråga om skiftesläggningen. Detta selt mot bakgrunden av böndernas förut urgamla rätt att själva dela sin jord kan förklara, att de ansett även sådan efter en avslutad storskiftesförrättning vidtagen jämkning äga lika gott vitsord som en laga förrättning.

Tvivelsutan förekomma inom länets storskiftade byar ett stort antal ändringar i fastighetsindelningen, vilka ändringar icke skett under laga

former. Men det förhållandet att man ännu i byarna påträffar förut okända handlingar rörande laga förrättningar ger anledning till den förmodan att fastighetsindelningsändringar, för vilka handlingar helt saknas, kunna ha skett såsom laga förrättningar och sålunda rättsligen böra respekteras vid en omdelning. Det torde oftast vara svårt för att inte säga omöjligt att avgöra om en fastighetsindelningsändring, som ej redovisas i känd förrättningsakt, bör tillerkännas vitsord eller ej i fråga om delningsgrunden.

Det ovan sagda torde visa, att bestämmelserna i 9 kap. 2 § första stycket jorddelningslagen kunna vara mycket svåra att tillämpa riktigt vid laga skifte å eller inom storskiftade byar. I varje fall äro de det regelmässigt inom Kalmar län. Mången gång skulle det bli hart när omöjligt att genomföra ett laga skifte å sådan by om man inte finge betrakta brukningshävden såsom den rätta storskifteshävden.

Överlantmätaren vill av ovan anförda skäl framhålla såsom synnerligen angeläget att den i motionen åsyftade lagändringen snarast måtte komma till stånd.

En sådan lagändring synes överlantmätaren också befrämja rättvisa inom skifteslaget. Det kan nämligen inte anses annat än i hög grad obilligt för såväl markägare som inteckningshavare om en fastighet skall nödgas avstå från mark endast därför att man nu ej kan förete laga förrättningshandling på en ändringsåtgärd i fastighetsindelningen, företagen kanske sedan flera generationer tillbaka.

Det kan heller inte befrämja intresset för omskifte å länets storskiftade byar om delägarna, som nu är fallet, kunna befara att utöver andra olägenheter med skiftet gå miste om mark de alltid ansett sig äga.

Lantmäteristyrelsen och 1954 års fastighetsbildningskommitté, som med hänsyn till att kommitténs utredning bedrives i nära samarbete med styrelsen avgivit ett gemensamt yttrande, anför följande.

Såsom motionärerna framhållit har fastighetsbildningskommittén erhållit uppdrag att göra en allmän översyn av reglerna om fastighetsbildning. Det åvilar alltså kommittén att utreda bl. a. den i motionerna berörda frågan om tillämplig delningsgrund vid fastighetsregleringar inom storskiftade områden. Detta spörsmål är uppenbarligen av synnerlig vikt och måste bliva föremål för ingående studier och överväganden. Frågan äger också så intimt samband med andra viktiga spörsmål på fastighetsbildningsrättens område att den icke lämpligen kan göras till föremål för en utredning av mera begränsad omfattning. Såvitt styrelsen och kommittén kunna bedöma torde den av motionärerna föreslagna lösningen icke kunna genomföras utan att samtidigt hela det invecklade frågekomplex, som sämjedelningar över fastighetsgräns och sämjebyten utgöra, upptages till övervägande. Att, såsom motionärerna närmast synas vilja förorda, utan vidare tillerkänna sämjebytena fastighetsbildande verkan torde, bl. a. av hänsyn till innehavarna av sådana inteckningar som belånats redan före bytet, vara en lösning som kan inge stark tveksamhet. Enligt styrelsens och kommitténs mening torde delningsgrunden knappast hava den betydelse för ett snabbt och ändamålsenligt genomförande av ett laga skifte som motionärerna velat förutsätta. Den omständigheten att laga skiften i syfte att åstadkomma en jordbruksrationalisering endast sällan förekomma beror på helt andra orsaker än det förhållandet att

jorddelningslagen som delningsgrund vid omskifte stadgar innehavet enligt den äldre delningen.

Med hänsyn till det anförda och då kommitténs arbete icke kan vara slutfört under nästa år vilja styrelsen och kommittén, som äro av den bestämda uppfattningen att en partiell reform på förevarande område skulle hindra och föregripa det av kommittén bedrivna utredningsarbetet, såsom sin mening uttala att motionerna icke böra föranleda någon riksdagens åtgärd. Vad i motionerna anförts kommer emellertid givetvis att tagas under övertvägande och beaktande vid kommitténs fortsatta arbete på en ny fastighetsbildningslag.

Länsstyrelsen i Kopparbergs län åberopar som eget yttrande ett av överlantmätaren i länet avgivet utlåtande i ärendet, vari överlantmätaren uttalar att övertvägande skäl talar mot bifall till de väckta motionerna.

I överlantmätarens utlåtande anføres vidare bl. a. följande.

Motionärerna synas närmast åsyfta det fall, där en fastighetsägares markinnehav till följd av sämjeägoutbyten icke längre överensstämmer med vad som legalt hör till hans fastighet. Ett genomförande av reformen skulle, beträffande skifteslag, som bli föremål för laga skifte, i realiteten innebära tvångslegalisering utan särskild förrättningsåtgärd av de en gång sämjevis företagna ägoutbytena. Det kan för dessa enkla fall utan tvekan sägas att starka skäl tala för den begärda reformen.

En ändring av 9 kap. 2 § jorddelningslagen skulle emellertid komma att påverka skiftena även i Kopparbergs län, där förhållandena i de flesta fall äro långt mer komplicerade. Bristande överensstämmelse mellan formell äganderätt och faktiskt innehav är inom dalalagens tillämpningsområde en mycket vanlig företeelse.

Idealet skulle givetvis vad beträffar skiftena i denna landsända vara att helt kunna slopa den tidsödande äganderättsutredningen och i stället grunda skiftesdelägarnas ägokrav på den faktiska hävden — alltså en betydligt längre gående reform än den av motionärerna förordade, vilken endast skulle komma att beröra förhållandena de olika storskifteshemmanen emellan. Av åtskilliga skäl torde det emellertid visa sig svårt att nå fram till en så enkel lösning. Här må endast omnämnas det förhållandet, att inom dalaskifteslagen regelmässigt ett mycket stort antal skiftesdelägare vistas på annan ort, varvid dem tillhöriga inägor vanligen brukas av någon hemmavarande släkting. Hävdeförhållandena kunna därför icke utrönas enbart genom en undersökning på marken, och delägarna själva veta ofta icke bestämt besked om vilka områden de inneha med äganderätt och vilka de endast nyttja för annan. Härtill kommer att delägarna ofta själva synas betrakta sämjedelningarna som mera tillfälliga arrangemang och anse det primära vara den formella äganderätt de ha till andelar i de olika storskifteshemmanen. Även åtskilliga andra omständigheter, vilka här icke torde behöva närmare beröras, bidraga till att göra frågan om innehavet som generell delningsgrund synnerligen komplicerad.

En reform av den mera begränsade räckvidd som motionärerna förordade torde för dalaskiftenas del komma att medföra nya, ytterst svårbesträdda problem, eftersom sämjedelningar och sämjevis genomförda ägoutbyten regelmässigt bilda en sådan härva att det är ogörligt att hålla i sär vad som är det ena eller det andra. I viss mån likartade förhållan-

den, om ock mindre uttalade, torde också föreligga inom vissa andra delar av landet. Det synes därför nödvändigt att blivande nya regler om delningsgrund vid laga skifte utformas så, att en generell lösning erhålles av hela det ifrågavarande problemkomplexet.

Det är att hoppas att det inom 1954 års fastighetsbildningskommitté pågående arbetet på en ny fastighetsbildningslag skall kunna slutföras inom de närmaste åren. Redan på grund härav måste det anses i hög grad tveksamt om det överhuvud kan vara lämpligt att nu genomföra en partiell reform av gällande jorddelningslag beträffande en så viktig fråga som den om delningsgrunden. Helt uppenbart är, såsom av det förut sagda framgår, att en ändring enbart av reglerna i 9 kap. 2 § jorddelningslagen på sätt motionärerna åsyfta icke bör komma till stånd. Härtill kommer att ett intimt samband föreligger mellan frågan om delningsgrund vid laga skifte och en rad andra problem, som fastighetsbildningskommittén har att lösa. Att utbryta frågan om delningsgrund till särskild behandling av ett från fastighetsbildningskommittén fristående utredningsorgan synes därför icke kunna förordas.

Det anförda torde utvisa att övervägande skäl tala mot bifall till de väckta motionerna. Skulle en särskild utredning om delningsgrund vid laga skifte trots allt befinnas vara motiverad, bör under alla omständigheter utredningen syfta till en generell lösning av hela frågan.

Utskottet

Det spörsmål beträffande delningsgrunden vid laga skifte, som motionärerna upptagit till behandling, är otvivelaktigt av stor betydelse. Som framgår av remissyttrandena är frågan mycket invecklad, och det är icke utan vidare givet att den bör lösas efter de av motionärerna uppdragna riktlinjerna. För bedömningen av den lämpliga lösningen torde tvärtom krävas en grundlig utredning av skiftesförhållandena i skilda delar av landet samt ett noggrant övervägande, vilket lämpligen synes böra äga rum i samband med den omarbetning av fastighetsbildningsreglerna i deras helhet, varmed 1954 års fastighetsbildningskommitté är sysselsatt. Utskottet kan därför icke förorda, att någon särskild utredning igångsättes beträffande den speciella fråga motionärerna berört. Med hänsyn till vikten av att rationaliseringsverksamheten inom jordbruket underlättas genom lämpligt utformade regler om fastighetsbildning vill utskottet emellertid framhålla angelägenheten av att kommitténs arbete bedrivs med all den skyndsamt som är möjlig.

På grund av vad sålunda anförts får utskottet hemställa,

att förevarande motioner, I: 363 och II: 445, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Stockholm den 10 maj 1955

På tredje lagutskottets vägnar:

HUGO OSVALD

Vid detta ärendes behandling har närvarit:

från första kammaren: herrar Osvald, Albert Hermansson, Grym, Ivar Nilzon, Axel Jansson, Herbert Hermansson och Krügel;

från andra kammaren: herrar Andersson i Löbbo, Åhman, Johansson i Torp, Levin, Nestrup och Andersson i Ryggestad.